

SUBOTNJA
MATINEJAMiljenko
Jergović

Slobodan Šnajder: Faust, Švabe i sveta hrvatska šutnja

Početkom devedesetih, u vremenima Šnajderova proгона, netko je, ne sjećam se više tko, napisao da "Hrvatski Faust" djeluje kao da je pisan po narudžbi KOS-a i Službe državne bezbjednosti - od milja Udbe, a ako već i nije tako, onda se autorsko zlodjelo sastoji u tome što je takvo što pisao baš u tom, vrlo specifičnom povijesnom trenutku, početkom osamdesetih, na vrhuncima hrvatske šutnje. Zar baš tad, kad je domovina bila na koljenima! - vječite li diskvalifikacije. Devedesete su bile godine kada je jedan dramski tekst zadobivao mitski status: njegov je krimen uzidavan u temelje hrvatske državnosti, tako da nikada i nigdje, dokle dopire nacionalni suverenitet, i dokle se što pita hrvatsku vojsku i policiju, u sljedećih četvrt stoljeća ne bude odigran. Ali i mnogo više od toga: da ga nitko u tom vremenu i ne pročita, budući da se njegovo zlo podrazumijeva, pa ga ne treba dokazivati ni provjeravati. "Hrvatski Faust" spaljen je tako na hladnoj lomači, koja je efikasnija i od one vatrene, Goebbelsove, jer podrazumijeva semantičko, a ne tek materijalno uništenje teksta. Danas, nekoliko naraštaja po zabrani, "Hrvatskog Fausta" ne bi ni razumjeli oni koji bi ga slučajno čitali. Trebao bi Jean-François Champollion da nam dešifrira hijeroglif Šnajderova teksta i povijesti na koju se pisac poziva...

načinili mračni i skurilni nacionalni mit, ako su početkom osamdesetih jugoslavenski redatelji i kazališni intendant, možda, imogli imati izvankazališnih i izvanumjetničkih motiva da "Hrvatskog Fausta" postavljaju na svoje pozornice, Roberto Ciulli ili Hans Hollmann savim sigurno nisu taj komad igrali da napakoste Hrvatima. Zanimao

**'DOBA MJEDI'
JE NAJVAŽNIJI
ROMAN
HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI
U POSLJEDNJIH
NEKOLIKO
GODINA**

ih je Šnajder, nisu ih zanimali Hrvati. Za Hrvate, možda, nisu ni čuli.

Tih godina sam, kao, bit će, i svaki kulturno osviješteni i zainteresirani gimnazijalac, gledao tri različite inscenacije ovog komada: Večekovu, Unkovskog i Sulejmana Kupusovića. Sve to u Sarajevu. Prije odlaska u vojsku vidio sam i "Gamlleta", u Kupusovićevoj režiji: glomaznu, tromu predstavu, s Berberovim hipertrofiranim uljima umjesto scenografije, ali tematski srodnu "Faustu". Bila je to kazališna priča, vrlo začudna i jezovita, o Branku Gavelli koji 1943. dolazi

u Sarajevo da u Narodnom pozorištu, tojest Hrvatskom državnim kazalištu, režira Hamleta. "Hrvatski Faust" bio je priča o Vjekoslavu Africu, a pomalo i o Dušanu Žanku, ustaškom intendantu HNK, tj. HDK, na čiju intelektualnu intaktnost i svetost i danas prisežu svi dobri Hrvati, i zbog čije je moralne dekonstrukcije "Hrvatski Faust", zapravo, i ozloglašen do zabrane u samostalnoj Hrvatskoj.

I jedno i drugo su drame biografije. To je povlašteni Šnajderov žanr i međužanr, njegova kazališna i književna opsesija. U većini svojih

komada on dramu izvodi iz životopisa, i to prilično autentično, prelazeći zatim od čovjekova života na takozvani opći, društveno-politički i povijesni plan. "Hrvatski Faust" i "Gamllet" važni su jer govore o onome što Hrvati katolici ni pošto ne žele čuti. Uostalom, kakva je to drama što dr. Gavella 1943. odlazi režirati Hamleta u Sarajevo? Pa zar i danas redatelji ne odlaze na gostovanja? I u čemu je takva i tolika razlika između 1943. i, na primjer, 2015? Bit će da zbog ovakvih pitanja, a ne poradi vrsnoće teksta, hrvatskim redateljima i nije padalo na um da "Gamlleta" postavljaju na svoje pozornice.

Početkom dvijetisućitih, na-

ilaskom Račanove vlasti, nastupaju Šnajderove godine. U jednom mandatu ravna Zagrebačkim kazalištem mladih, igraju se njegovi novi tekstovi, ali ne i "Hrvatski Faust". Njega bi, kaže, u HNK, pošto se, je li, i vrti u i oko HNK. Ali to ne može. Prije nego što stiglo odgovoriti zašto ne može, umrije Račan, a Šnajder postao kao i bilo koji drugi hrvatski pisac. Svi su hrvatski pisci jednaki, dok jedan drugome gledaju u tjeme, i postrojavaju se pred jutarnju fiskulturu. To što se više ne zna da među njima ima i boljih, talentiranijih ili upućenijih, glavni je razlog Šnajderove skrajnutosti. Samo što on to ne shvaća. Mnogo godina kasnije, Oliver Frlić najavljuje da će, čim postane intendant riječkog kazališta, zaigrati "Hrvatskog Fausta". Onda se ni to ne dogodi, što izazva ružan i neugodan javni prijevor, pri kom se Šnajder nađe na strani Frlićevih progonitelja. Mudro bi mu bilo da je sve prešutio, makar ostao pošran. Kada nekoga gone, a Frlića gone, kada nekome prijetite smrću, a Frliću prijetite, kada je netko nacionalni neprijatelj broj jedan, a Frlić je upravo to, onda mu se ništa, ali baš ništa, ne smije prigovarati. Jer će svaki prigovor biti shvaćen kao asistiranje u hajci... Slobodan Šnajder davno je napisao "Hrvatskog Fausta", bile su mu trideset tri, bio je mnogo mladi i od današnjeg Frlića, i nije mu lako da se već duže od pola života nosi s tim komadom, čiji je životopis neusporedivo živahniji i uzbudljiviji od njegova vlastitog. Eto, i to je jedna drama biografije.

Oko Interlibera 2015. Slobodan Šnajder je u izdanju TIM pressa objavio roman "Doba mjedi". Tema folksdojčerske sudbine nije u našim književnostima nova - Kaća Čelan je krajem osamdesetih napisala i postavila dramski komad "Heimat", u to je vrijeme Ludwig Bauer objavio "Kratku kroniku porodice Weber"; sve se to zbivalo u Sarajevu - ali je svejedno ova priča

**'HRVATSKI
FAUST' I
'GAMLLET' VAŽNI
SU JER GOVORE
O ONOME ŠTO
HRVATI KATOLICI
NIPOŠTO NE
ŽELE ČUTI**

uvijek na svom početku. Priča o nestanku, o odgovornosti onih koji su nestali i odgovornosti onih kojima su nestali, priča o zavičaju, iskorjenjenju, izdaji, etničkom čišćenju, ali prije svega drugog - priča o manjinskom identitetu. Šnajder započinje s vremenom Marije Terezije, kada se mitski predek spušta niz Dunav, kroz Europu, sve do Vukovara, a onda Nuštra. Njegov roman izranja iz legende i iz legendarne prošlosti, višestruko interpretira-

ne i nadinterpretirane obiteljske priče, da bi se vrlo brzo preobrazio u vrlo stvarnu, tvrdu i surovu istinu dvadesetog stoljeća. Sve što se događalo između kao da se nije ni dogodilo: jedan se narod, malo prije istovaren s dunavskih splavi, uvjeren da je stigao u nestvarnu zemlju Transilvaniju, najednom našao s kukastim križem na rukavu. Pa se ti nosi s njim kako znaš i kako možeš. Povijest neće za tebe imati razumijevanja, a književnost će, uglavnom, zanimati pred tvojim slučajem. Veliku njemačku temu morali bi na svojim jezicima ispisati pisci koji nisu Nijemci...

Tabloidi javljaju da to Šnajder piše "autobiografsku" priču, pa još i, zlo i naopako, "roman s ključem". Prvo bi se nekome još i moglo učiniti, drugo je glupost, budalaština, neznanje. Autobiografizam se sastoji u tome što je Šnajderov otac bio iz folksdojčerske obitelji, i što je u ratu regrutiran u Waffen SS. Ono što je na teritoriju Trećeg Reicha elitna, ali dobrovoljna stranačka vojska, u priključenim zemljama i na okupiranim teritorijima jedina je vojska u koju mogu biti mobilizirani - i to nimalo dobrovoljno - sinovi domaćih Nijemaca. U Wehrmacht ih ne bi primilo, jer nisu punopravni državljani Trećeg Reicha. Stvar je, dakle, jednostavna, ali u nas do dana današnjega do kraja nerazjašnjena. Poslijeratnim vlastima je bilo u interesu da te ljude, naprosto, proglašese esesovcima. A oni to i jesu i nisu bili...

"Doba mjedi" nije autobiografski roman zato što autor nigdje ne piše o sebi, pa tako ni o svome eventualnom nijemstvu ili o odnosu prema tom nestalom svijetu. Roman je to koji je, vjerujemo Šnajderu, inspiriran sudbinom njegova oca i očeve obitelji. Kao i u najboljim svojim dramama, kao i u "Hrvatskom Faustu", Šnajder je u romanu izrazio retoričan, diskurzivan, pun referenci na veliku povijest, više usmjeren na ideje, nego na likove i njihovu emocionalnu strukturu. On je, naprosto, takav pisac, a na čitatelju je da ga, ako može, prihvati. Pravila igre koja u tom slučaju započinje odredio je pisac. Na čitatelju je da ih poštuje, ili da odustane. Ili da ih, ako je glup i uspaljen, osporava i omalovažava. Šnajder se vlastitih pravila dosljedno drži, pa je i po tome veliki pisac.

"Doba mjedi" je knjiga jednoga života. Kao što je "Hrvatski Faust" bio drama jedne mladosti. Ovi tekstovi su u svojoj unutrašnjoj motivaciji vrlo srodni, i predstavljaju vrhunce, književne, moralne i emocionalne, jednoga pisca, ali i književne zajednice kojoj pripada. Ovo je, bez ikakve sumnje, najvažniji roman hrvatske književnosti u posljednjih nekoliko godina. Govorim to čiste duše, kao netko tko na tu književnost gleda sa strane i bez potrebe da se drukčije nego kao čitatelj u nju miješa.

Oko Interlibera 2015. Slobodan Šnajder je u izdanju TIM pressa objavio roman "Doba mjedi". Priča o nestanku, o odgovornosti onih koji su nestali i odgovornosti onih kojima su nestali, priča o zavičaju, iskorjenjenju, izdaji, etničkom čišćenju, ali prije svega drugog - priča o manjinskom identitetu

Premijerno odigran na Splitsko-me ljetu 1982, u režiji Dine Radojevića, mjesec ili dva potom i u Narodnom kazalištu Augusta Cesarca (kasnijem HNK Varaždin), u režiji Petra Večeka, pa malo zatim i u beogradskom Jugoslovenskom dramskom pozorištu, u režiji Slobodana Unkovskog, "Hrvatski Faust" je bez naročite konkurencije europski najrelevantniji hrvatski dramski tekst. Pravovremeno odigran na najznačajnijim njemačkim i austrijskim pozornicama, u režijama vodećih redatelja epohe, "Hrvatski Faust" bio je jedinstveni slučaj da neka važna ovdašnja tema istovremeno biva europskom temom. Što god mislili oni koji su te drame